

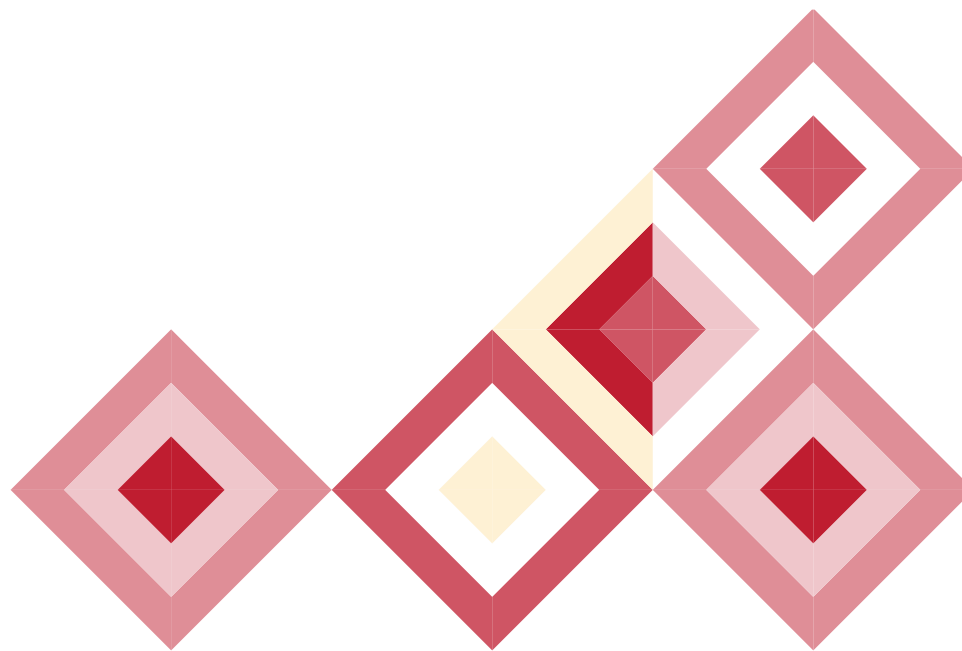
Børn og unges erfaringer med at fortælle om vold og seksuelle overgreb

Hovedresultater fra en
kvalitativ undersøgelse

Videnshæfte

Indhold

- 3** Indledning
- 4** Tre faser i børnene og de unges proces med at fortælle om vold og seksuelle overgreb
- 5** Erkendelsesfasen
- 8** Opsporingsfasen
- 11** Håndteringsfasen
- 14** Opsamling
- 15** Ti opmærksomhedspunkter i samtaler med børn og unge om vold og seksuelle overgreb

Indledning

Mange børn og unge, som har været udsat for vold og seksuelle overgreb i hjemmet, fortæller ikke om overgrebene til nogen. Det kan have store konsekvenser, fordi myndighederne derfor sent eller aldrig får kendskab til sagerne, og dermed har de ikke mulighed for at give børnene og de unge den hjælp og støtte, som de har behov for.

Børn og unge, der har været udsat for fysisk og psykisk vold eller seksuelle overgreb i barndommen, er i risiko for at udvikle psykiske vanskeligheder (fx angst, depression og PTSD), adfærdsmæssige vanskeligheder (fx aggression og misbrug) og sociale udfordringer (fx vanskeligheder i venskabsrelationer). Nogle af disse udfordringer kan strække sig langt ind i voksenlivet og eksempelvis øge risikoen for, at de udvikler et misbrug, selv udøver vold eller bliver ofre for vold som voksne.

De alvorlige konsekvenser kan mindskes, hvis børnene og de unge får relevant støtte og behandling. Derfor er myndighedernes opsporing og håndtering af sådanne sager central, men det er ofte en vanskelig proces. Tidligere forskning har vist, at børn og unge kan have svært ved at fortælle om deres oplevelser med

vold og seksuelle overgreb. Det skaber et dilemma, fordi fagpersoner ofte først reagerer på mistanke om vold og seksuelle overgreb, hvis barnet eller den unge selv har fortalt om det.

Dette videnshæfte formidler hovedresultaterne fra undersøgelsen *Børn og unges erfaringer med at fortælle om vold og seksuelle overgreb*. Undersøgelsen bygger på kvalitative interviews med 20 børn og unge, og formålet er at give bedre indsigt i, hvilke mekanismer der kan fremme eller omvendt hindre, at børn og unge fortæller om deres oplevelser. Fokus er på vold og seksuelle overgreb begået af børnenes eller de unges nære familie-relationer (fx en forælder) eller af andre voksne med nær tilknytning til familien – og altså ikke vold og seksuelle overgreb i fx kæreste- eller venskabsrelationer. Undersøgelsen sætter fokus på børn og unges egne erfaringer og perspektiver.

Videnshæftet henvender sig til tre forskellige målgrupper, der alle enten er, eller kan komme, i berøring med børn og unge, der udsættes for vold og seksuelle overgreb.

Første målgruppe er fagpersoner på almenområdet, som møder børn og unge

i dagligdagen, og som kan hjælpe med at opspore, hvis børn og unge udsættes for vold og seksuelle overgreb.

Anden målgruppe er børne- og ungerådgivere og andre fagpersoner, der både kan være en del af opsporingsarbejdet og efterfølgende håndteringsarbejdet, når de arbejder med sager med børn og unge, som er udsat for vold og seksuelle overgreb.

Tredje målgruppe er interessenter på børne- og ungeområdet med fokus på vold og seksuelle overgreb i de nære relationer.

Det er håbet, at viden i dette videnshæfte kan styrke praksis på forskellig vis og støtte fagpersoner fra de tre målgrupper i at opspore og håndtere sager, hvor børn og unge er eller har været udsat for vold og seksuelle overgreb.

Videnshæftet beskriver overordnet tre faser i børnenes og de unges proces med at gøre opmærksom på og fortælle om vold og seksuelle overgreb: Erkendelses-, opsporings- og håndteringsfasen. Til slut opstilles ti opmærksomhedspunkter, som kan støtte fagpersoner i deres samtaler med børn og unge om vold og seksuelle overgreb.

Fakta om undersøgelsen

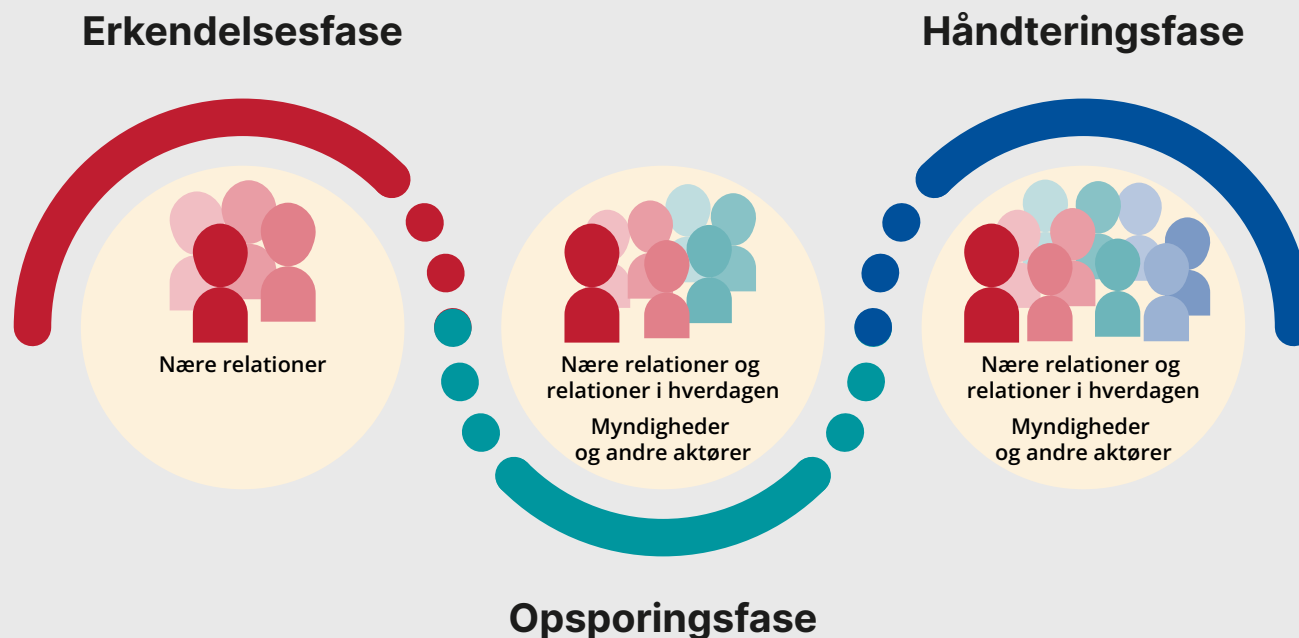
Undersøgelsen bygger på kvalitative interviews med 20 børn og unge i alderen 12-25 år. I alt har 12 piger og unge kvinder samt 8 drenge og unge mænd deltaget i undersøgelsen. Interviewene tog udgangspunkt i tidslinjemetoden og fokuserede på de personer og begivenheder, der har haft betydning for børnenes og de unges proces frem mod at andre fik viden om volden eller de(t) seksuelle overgreb, samt deres oplevelse af andres reaktioner og håndteringen efterfølgende.

Børnenes og de unges erfaringer med at fortælle om vold og seksuelle overgreb er blevet diskuteret på en workshop med fagpersoner for at bruge erfaringerne til at styrke praksis i forhold til opsporing og håndtering af disse sager.

Tre faser i børnenes og de unges proces med at fortælle om vold og seksuelle overgreb

Tre faser i børnenes og de unges proces med at fortælle om vold og seksuelle overgreb

Nedenfor er skitseret de typer af personer, der typisk indgår i børnenes og de unges proces med at forstå og give udtryk for overgreb gennem de tre faser: erkendelsesfasen, opsporingsfasen og håndteringsfasen. De tre faser afløser ikke nødvendigvis hinanden, men væves ofte ind i hinanden.

At fortælle om vold og seksuelle overgreb er ikke en engangsbegivenhed for børnene og de unge, men en proces, der finder sted over længere tid, og som sker i det relationelle samspil med personer omkring barnet eller den unge. Processen kan involvere komplekse overvejelser for både børn og unge samt for de fagpersoner, der får bekymring eller mistanke om vold eller seksuelle overgreb mod et barn eller en ung.

Overordnet set kan børnenes og de unges forløb med at gøre opmærksom på eller fortælle om deres oplevelser inddeles i tre faser: erkendelsesfasen, opsporingsfasen og håndteringsfasen.

De tre faser skal ikke forstås som lineære faser, hvor et skridt fører til det næste. Tværtimod så supplerer og væves de ofte ind i hinanden.

Erkendelsesfasen

Børn og unge kan både bevidst og ubevidst give udtryk for, at de er udsat for vold eller seksuelle overgreb. De ubevidste tegn kan finde sted i større eller mindre omfang, men det er ofte først, når barnet eller den unge selv giver bevidst udtryk for sine oplevelser, at omgivelserne reagerer. Dette kræver, at barnet eller den unge forstår og erkender, at vedkommende er eller har været udsat for overgreb. Det kan være en længerevarende proces, der ikke alene handler om barnets eller den unges erkendelsesproces, men også handler om omgivelsernes proces.

Erkendelsesfasen handler således om, hvordan barnet eller den unge og personer omkring vedkommende gradvist begynder at forstå og erkende, hvad der foregår i familien. De følgende afsnit beskriver børnenes og de unges oplevelser med at forstå og begribe volden eller de(t) seksuelle overgreb i løbet af erkendelsesfasen.

Barnets og den unges erkendelsesproces

Børn og unges erkendelsesproces foregår typisk i samspil med personer i deres nære relationer som fx familiemedlemmer, kæreste, venner og personer i nærområdet.

Flere forhold og dynamikker har betydning for erkendelsesprocessen. Det handler fx om, at barnet eller den unge har viden og sprog i forhold til at forstå og italesætte deres oplevelser, men det handler også om, at der kan ske en normalisering, hvor børn og unge, der vokser op i et hjem præget af overgreb, kan udvikle en forståelse af, at det, der sker i hjemmet, er normalt.

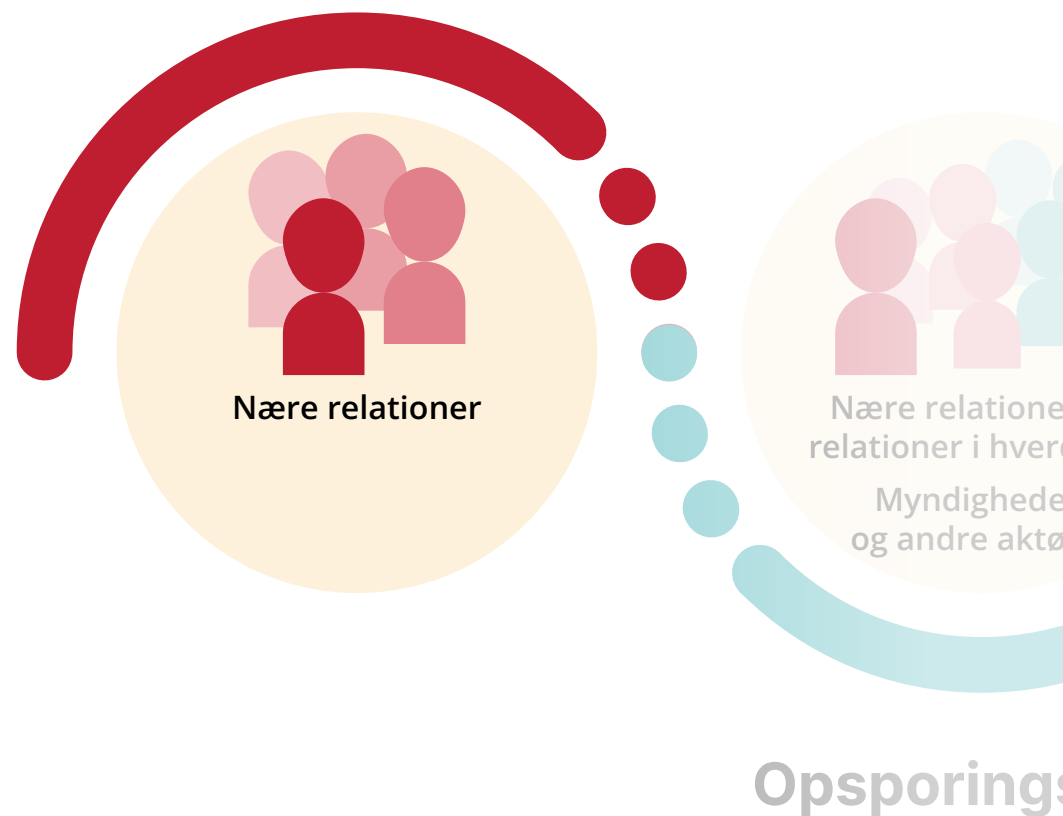
Viden og sprog

Hvis børnene og de unge mangler viden om eller sprog til at kunne forstå og sætte ord på deres oplevelser, kan det blive en barriere for deres forståelse og erkendelse af volden eller de(t) seksuelle overgreb, og dermed også en barriere for at kunne fortælle om det.

En pige, der blev udsat for seksuelle overgreb, fortæller, at hun på det tidspunkt, hvor overgrebene fandt sted, ikke forstod, at der var tale om seksuelle overgreb.

/// *Det var sådan i starten, der var jeg meget i tvivl. Altså som 5-6-årig pige. Altså jeg vidste ikke, hvad der skete. Jeg havde slet ikke lært noget om det, der foregik. [...] Jeg tænkte bare, at det skulle stoppes. (Pige)*

Erkendelsesfase

Det er ikke kun yngre børn, som kan have vanskeligt ved at begribe det, der foregår i familien. Gry, hvis stedfar udsatte hende for psykisk vold og hendes mor for partnervold, fortæller om, hvordan hun først i 19-årsalderen erkendte, at der var tale om vold i familien.

■ *Jeg ved jo ingenting om det. På det her tidspunkt, har [jeg] ikke engang undersøgt eller googlet eller noget som helst, fordi det stadig er en proces med at erkende, hvad det er, der er foregået, og hvad det betyder. Men jeg tror bare, at jeg der som 19-årig tænker 'gud ja, man kan godt kalde det her for vold i hjemmet'. (Gry)*

Gry havde blandt andet svært ved at erkende volden, fordi hendes familiebaggrund som middelklassefamilie, der boede i et parcelhusområde, ikke stemte overens med hendes forestillinger om, i hvilke typer familier der kan forekomme vold. Den manglende viden om, at vold og seksuelle overgreb kan forekomme i alle samfundslag og i alle familier, blev således en barriere for at forstå volden.

Normalisering

Børn og unge, der vokser op i et hjem præget af vold eller seksuelle overgreb, kan udvikle en forståelse af, at det, der sker i hjemmet, er normalt. De kan fx mangle viden om, at voksne eller andre ikke må slå eller true børn og unge, og derfor ved de heller ikke, at det, der sker i hjemmet, er forkert.

Nogle af børnene og de unge fortæller, at en eskalering af volden eller de(t) seksuelle overgreb var med til at skubbe til deres erkendelse af, at det, der foregik i hjemmet, ikke foregik i alle hjem.

Dette var tilfældet for Frida, som fortæller, hvordan en eskalering i stedfarens trusler gjorde, at hun begyndte at begribe stedfarens handlinger på en ny måde.

■ *Altså, det var, fordi vi skulle til min bedstemor, der havde fødselsdag. Og så var vi på et hotel, og jeg lå jo og talte om det og var spændt på det. Og så sagde han: 'Hvis du ikke falder i søvn, så kvæler jeg dig'. Så der tror jeg, at det gik lidt op for mig, at det siger man ikke rigtig. (Frida)*

En anden vej til, at børnene og de unge begynder at erkende volden eller de(t) seksuelle overgreb, er fx når de ser, hvordan forældre i andre familier reagerer.

Jacob, der gennem sin barndom var udsat for fysisk og psykisk vold af begge sine forældre, fortæller om et besøg hos en ven. Her sætter en for Jacob uventet reaktion fra vennens far tanker i gang om det, der forgik hjemme hos ham selv.

■ *Det var sådan lidt en følelse af at være i fængsel [derhjemme]. Men uden at vide, at det var forkert, fordi man var så ung, som man var, og ikke vidste andet. Man kendte ikke til andet. Hvor altså, da jeg er omkring 8 år, får jeg lov til at tage hjem til en af mine venner [...]. Så tager jeg hjem til ham. Han taber det her glas med vand sådan senere på dagen, og jeg tænker 'nu går det helt galt. Nu kommer hans far'. (Jacob)*

Jacob fortæller efterfølgende, at til hans overraskelse, så skete der ikke noget, da glasset blev tabt. Vennens far kom og tørrede det op efter ham, og sagde "det kan ske" – og venen havde heller ikke gule og blå mærker på kroppen næste dag. Den oplevelse stod i modsætning til, hvordan hans egne forældre ville have reageret i samme situation, og langsomt begyndte han at forstå, at det, der foregik i hans hjem, ikke var normalt.

Omgivelsernes erkendelsesproces

Det kan også være en vanskelig og længerevarende proces for personer i det nære miljø omkring barnet eller

den unge at forstå og erkende, hvad der foregår. Processen kan være præget af tvivl og ambivalens, hvor personen langsomt selv opbygger en forståelse af, hvad barnet eller den unge er udsat for. Det kan fx ske ved, at personen forsøger at forstå og samle forskellige informationer i relation til vedkommendes bekymring eller mistanke, men det kan også være en erkendelsesproces, der langsomt udfoldes i takt med, at den pågældende person får større indblik i barnets eller den unges liv.

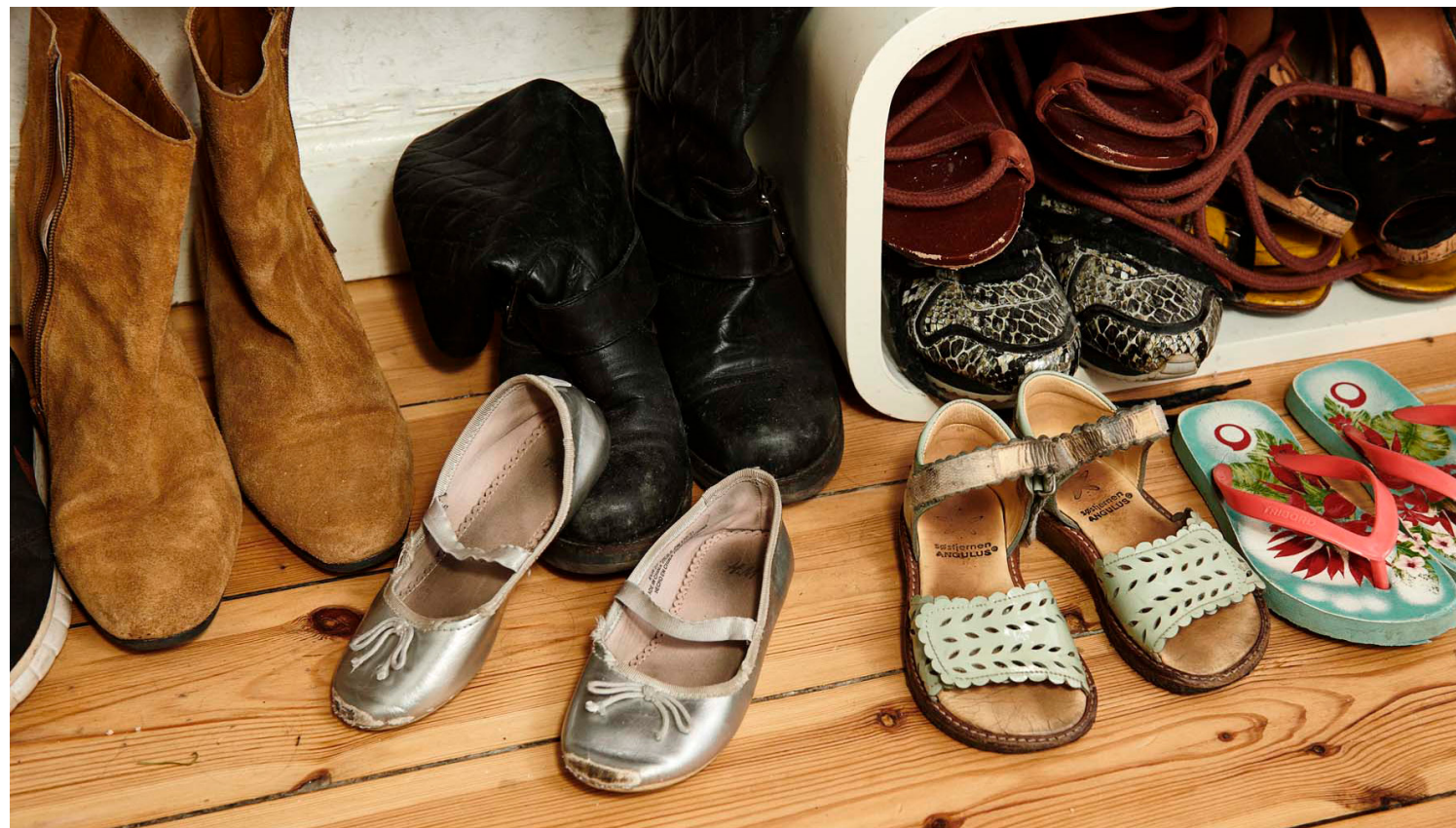
Nogle børn og unge fortæller, at de har en oplevelse af, at personer omkring dem har haft mistanke, men ikke nødvendigvis reageret på denne mistanke. Det oplevede Laura fx, da hun reagerede voldsomt, når hendes far, som udsatte hende for fysisk og psykisk vold, skulle hente hende på skolen.

■ *Der var ikke nogen, der sagde noget ... af pædagogerne. De kendte mig jo og vidste, at sådan opførte jeg mig ikke ved nogen som helst andre, altså der var jeg meget rolig, venlig alt muligt, men når han kom, så gik jeg fuldkommen i spåner-agtig. Det var lidt en af de dårlige oplevelser, hvor jeg tænker: 'Okay, hvorfor er der ikke nogen, der gjorde noget?' (Laura)*

Det sker også, at børnene og de unge har en oplevelse af, at deres omgivelser har forstået, hvad de er blevet udsat for, men senere finder ud af, at det ikke var tilfældet. En pige, der har været udsat for seksuelle overgreb, fortæller, at hun troede, hendes mor forstod, hvad der var foregået. Hun havde nemlig fortalt moren, at en voksen med tilknytning til familien havde rørt hende. Først flere år senere fandt hun ud af, at hendes mor ikke havde forstået det dengang.

■ ■ *[Dengang sagde] hun bare 'okay, jeg forstår det'. Fordi jeg begyndte at græde selvfølgelig, og jeg havde ingen anelse om, hvad der foregik. Så hun sagde bare: 'Jamen, du behøver ikke forklare mere'. Altså hun forstår det godt. Eller hun forstod det, ja. Men det gjorde hun ikke. Det var også meget svært ligesom at forklare hende det efter... for det var sådan, i alle de år havde jeg tænkt, at hun forstod, hvad der skete, og den smerte, jeg gik igennem. Men det vidste hun bare slet ikke. (Pige)*

Dette eksempel illustrerer, at der også for omgivelserne kan være tale om en længerevarende proces frem mod at erkende og forstå, hvad barnet eller den unge er – eller har været – udsat for.

Fotograf Ricky John Molloy

Blandt børnene og de unge i denne undersøgelse udvikles deres erkendelsesproces særligt i samspil med personer i deres nære relationer såsom familie, venner og personer i nærområdet (fx nabo).

Opsporingsfasen

Tegn og reaktioner på overgreb kan både have en specifik og generel karakter, der kan gøre det vanskeligt at vurdere, om det er udtryk for overgreb, eller om det er udtryk for mistrivsel, der bunder i andre forhold i barnets eller den unges liv. For at opspore vold og seksuelle overgreb kræver det derfor, at omgivelserne er nysgerrige på de tegn og reaktioner, som børn og unge udviser, så man kan afdække, hvad der ligger til grund for reaktionerne.

Opsporingsfasen handler således om, hvordan volden eller de(t) seksuelle overgreb bliver kendt af andre. Dette kan ske på flere forskellige måder, herunder at barnet eller den unge selv (bevidst eller ubevidst) gør opmærksom på eller fortæller om det til nære relationer, fagpersoner eller myndigheder. Det kan også ske ved, at andre fornemmer eller opdager, at noget er galt. De følgende afsnit beskriver børnenes og de unges overvejelser og oplevelser i forbindelse med, at de har åbnet op om volden eller de(t) seksuelle overgreb til andre.

Tegn og måder at fortælle

Et gennemgående træk i fortællingerne er, at de personer, som børnene eller de unge er i kontakt med i hverdagen, spiller en central rolle i processen for at gøre

opmærksom på eller fortælle om overgrebene – det kan både være de nære relationer, såsom familie og venner, og relationer i nærområdet, såsom voksne i skolen eller fritidstilbud. For enkelte af børnene og de unge spiller børne- og ungerådgivere eller medarbejdere på krisecentre en rolle i denne fase.

Tegn og reaktioner

Børn og unge kan udvise forskellige tegn og reaktioner, som kan indikere, at de er udsat for vold eller seksuelle overgreb. De første og helt tidlige tegn på, at et barn eller en ung er udsat for vold eller seksuelle overgreb, kaldes 'prøveballoner'. Det kan eksempelvis være et barn, der udtrykker reservationer over for en bestemt person eller aktivitet. Barnet eller den unge kan både give udtryk for prøveballoner bevidst og ubevidst – i vores materiale er der dog kun eksempler på ubevidste prøveballoner.

Flere af børnene og de unge fortæller, at de havde forskellige fysiske tegn samt adfærdsmæssige, psykiske og sociale reaktioner på det, de blev udsat for. Disse tegn og reaktioner kan forekomme tidligt og komme til udtryk, før barnet eller den unge selv er klar over, hvorfor de reagerer, som de gør.

Håndter

Opsporingsfase

Rasmus, der blev udsat for fysisk og psykisk vold af sin far, fortæller, at han havde blå mærker, som han skjulte. Nogle gange reagerede han også ved at blive sur og råbe.

■ *Jeg skjulte jo blå mærker, og jeg gjorde så meget, jeg kunne, og fortalte ikke nogen – altså måske det eneste, det var det der med, at jeg reagerede over for det i afmagt ved at blive sur og råbe og skribe og sådan noget. [...] Det var ikke, fordi jeg prøvede at give et signal, det var bare... som ung dreng, der var vant til at se sin biologiske far slå folk, når han blev sur. Så tænkte man, det er jo fandeme også sådan, jeg skal gøre. (Rasmus)*

Flere fortæller ligesom Rasmus, at deres reaktioner ikke var bevidste forsøg på at gøre omgivelserne opmærksomme på volden eller de(t) seksuelle overgreb, men i stedet var forskellige reaktioner herpå.

Mulighed for at fortælle

Når børnene og de unge for første gang åbner op om deres oplevelser til én uden for familien, handler det ofte om, at der er blevet skabt en mulighed for at fortælle det. Når de fortæller om det for første gang, så gør de det ofte til personer, som de har et tillidsfuldt forhold til, fx venner eller familiemedlemmer. Abdel fortæller om, hvordan han betroede sig til sin ven, da venen en dag spurgte

ham, om noget var galt. Vennens spørgsmål kom i en periode, hvor Abdel var begyndt at have mindre energi og derfor ikke kom til fodbold, som han plejede.

■ *Det var godt at snakke med ham, det var bare fordi – altså han var også helt forvirret over, hvorfor tingene var anderledes. Jeg så også lidt anderledes ud, altså min humor, og hvordan jeg var, det var også anderledes. Så spurgte han mig: 'Hvad er der galt, hvorfor er du sådan anderledes i dag? Hvorfor har du ikke tid til at gå ud og spille fodbold med mig?' Så fortalte jeg ham det. (Abdel)*

Ved at spørge ind inviterede venen Abdel til at fortælle om sine oplevelser. Flere børn og unge fortæller, at sådan en invitation kan gøre en forskel. Måske fortæller de det ikke første gang, de bliver spurgt. Derfor kan det være nødvendigt at spørge barnet eller den unge flere gange, om der er noget, vedkommende har lyst til at tale om, så de får mulighed for at åbne op i deres eget tempo.

Behov for at fortælle

Nogle børn og unge åbner først op om deres oplevelser, når de oplever et behov for at fortælle om det. Behovet for at fortælle kan opstå på grund af en eskalering af overgrebet, eller fordi barnet eller den unge oplever et øget pres, der skyldes andre omstændigheder i deres liv.

For Gry opstod behovet for at fortælle om sin stedfars vold, da både hendes far og søster bliver syge, og hun er i gang med 3. g, som hun tvivler på, at hun kan gennemføre. Derfor åbner hun op for sine oplevelser til en studievejleder.

■ *Min far bliver syg det forår. Der er rigtig meget på min hjemmefront, der er super ustabilt ... [...] Min søster bliver syg, og det fylder alt derhjemme. Belastningerne begynder at hobe sig op, og jeg står og skal færdiggøre det sidste år i mit gymnasie og kan bare se, at jeg nærmest ikke kan læse længere. Jeg kan ikke koncentrere mig, jeg kan ikke huske særlig godt. Jeg er super belastet og kan mærke det kognitivt og følelsesmæssigt – mest følelsesmæssigt, men også kognitivt. (Gry)*

Gry fik således ikke en invitation til at åbne op som Abdel, men hendes bekymringer for, hvordan hun skulle klare det sidste studieår på grund af ustabilitet i hendes privatliv, fik hende til at fortælle om volden i hjemmet.

Den svære relation

Når volden eller det seksuelle overgreb finder sted i barnets eller den unges nære familierelationer, kan det blive en barriere for at fortælle om det. Barn-forælder-relationen er en særlig relation, da et barn eller en ung på forskellig vis er afhængig af sin forælder. Barnet eller den unge kan også være bekymret

for, hvordan overgrebspersonen vil reagere, eller måske undlader vedkommende at fortælle om sine oplevelser på grund af ambivalente følelser i relation til overgrebspersonen. Flere børn og unge nærer fx positive følelser over for overgrebspersonen – på trods af volden – og har en tro på, at tingene vil ændre sig.

Dette gør, at flere af børnene og de unge giver udtryk for, at det kan være vanskeligt at fortælle om overgrebene til andre. I forlængelse heraf reflekterer nogle af børnene og de unge over, i hvilken udstrækning det er muligt selv at underrette myndighederne om en forælder (eller andet nært familiemedlem). Said, der gennem barndommen blev udsat for fysisk og psykisk vold af sin far, har oplevet, at andre opfordrede ham til "bare" at anmelde sin far til politiet.

■ *Det er min familie, jeg kan jo ikke bare melde dem [...] 'Bare' altså, bare 'nu melder jeg min mor og far for at udøve vold'... altså det gør man jo ikke. Ikke så hurtigt i hvert fald, eller ikke – det er ikke 'bare', det er jo en lang proces. (Said)*

Den svære familierelation kan således indebære komplekse og modsatrettede følelser, der kan gøre det svært for børn og unge at fortælle og tale om det, der foregår i familien. Derfor fremhæver nogle af børnene og de unge, at det kan være en god indgangsvinkel til en dialog,

hvis folk omkring dem stiller åbne spørgsmål om stemningen og atmosfæren i hjemmet og lytter til nuancerne i deres fortællinger, når de deler deres ambivalente oplevelser.

Betydningen af andres reaktioner

Den måde, andre reagerer på, når børn og unge giver udtryk for oplevelser med vold og seksuelle overgreb, kan være afgørende for opsporingsprocessen. Dette handler både om de forventninger, som børnene og de unge har til andres reaktioner, og den måde, som de faktisk reagerer på. Dette kan få betydning for barnets eller den unges overvejelser omkring at dele deres oplevelser med andre.

Bekymringer for andres reaktioner

Nogle børn og unge forklarer, at de kan have svært ved at fortælle om volden eller de(t) seksuelle overgreb, fordi de tror, at de ikke vil blive troet på eller taget alvorligt, når de som barn siger noget mod en voksen.

Andre er bekymret for, hvad der vil ske i hjemmet, hvor situationen måske vil eskalere. Sidst, men ikke mindst, er der også børn og unge, som er bekymrede for, hvordan myndighederne vil reagere, fx om de vil blive anbragt.

■ *Jeg vidste ikke, hvad konsekvenserne var, men jeg vidste, der var nogle konsekvenser, men jeg vidste egentlig ikke – jeg vidste godt, at man kunne risikere at komme i plejefamilie, og det var en af tingene, jeg ikke ville, så det var også en af grundene. (Mads)*

Nogle børn og unge fortæller, at de også tænker på, hvordan andre ser på dem, og om de får et dårligt ry, hvis de fortæller om overgrebene. Isabella giver udtryk for, at hun ikke ønsker at blive set som et offer. Derfor er hun varsom med, hvem hun fortæller det til.

■ *Jeg var både og er stadigvæk bange for at fortælle alt. Fordi at jeg tror, at jeg har sådan en idé om, hvis folk, de ved det, så ændrer de synet på mig. Sådan at jeg heller ikke har lyst til at være et offer. (Isabella)*

Andre børn og unge fortæller, at de er varsomme med at fortælle om deres oplevelser, fordi de ikke vil skille sig ud.

Bekræftelse og mistro

Et centralt punkt i flere af børnenes og de unges forløb er, at nogle tror på dem og bekræfter dem i deres oplevelser. For ofte er de i tvivl om deres oplevelser, og hvis de mødes med mistro, kan det forstærke tvivlen. Konsekvensen kan være, at de bliver tilbageholdende med at fortælle, hvad de har været udsat for, næste gang nogen stiller spørgsmål.

Gry fortæller, at et springende punkt i hendes forløb var, da en nabo lyttede, da hun i slutningen af teenagealderen fortalte om den vold, der havde fundet sted gennem barndommen.

Fotograf Ricky John Molloy

■ *Den her nabo, der bekræfter den oplevelse, jeg har haft ... og som hører mig og ser mig og ikke er berøringsangst i forhold til at gå ind i alt det, som kan være virkelig, virkelig svært, forestiller jeg mig at lægge øre til fra et barn, man ... kender og har set vokse op og sikkert holder af i en eller anden grad. (Gry)*

Gry betroede sig efterfølgende yderligere til naboen, da hun oplevede, at hun lyttede og bekræftede hendes oplevelser. Naboen lavede en underretning, hvilket illustrerer den betydning, det kan have for opsporingsarbejdet, at børn og unge bliver bekræftet i deres fortællinger.

Blandt børnene og de unge i denne undersøgelse spiller de relationer, som de er i kontakt med i hverdagen, en central rolle – det kan både være de nære relationer såsom familie og venner samt relationer i nærområdet såsom voksne i skolen eller fritidstilbud. For enkelte af børnene og de unge spiller børne- og ungerådgivere eller medarbejdere på krisecentre en rolle i opsporingsfasen.

Håndteringsfasen

Når mistanke eller viden om vold eller seksuelle overgreb mod et barn eller en ung er opstået, så har de sociale myndigheder hovedansvaret for at undersøge og håndtere sagen. Processen involverer ofte en lang række forskellige fagpersoner, fx børne- og ungerådgi-vere, politi, krisecentermedarbejdere, sundhedsfagligt personale, psykologer, fagpersoner fra det psykiatriske system samt medarbejdere i børnehuse. De forskellige fagpersoner skal hjælpe med at afdække, hvad der er sket, så børnene og de unge kan få den rette støtte eller behandling.

Håndteringsfasen handler om, hvordan børnene og de unge oplever at skulle fortælle om volden eller det seksuelle overgreb (igen), når sagen bliver håndteret – både af myndighederne og af nære relationer og andre, som de har kontakt med i løbet af hverdagen. De følgende afsnit beskriver børnenes og de unges oplevelser med at fortælle om volden eller de(t) seksuelle overgreb i løbet af håndteringsfasen.

Myndighedernes håndtering

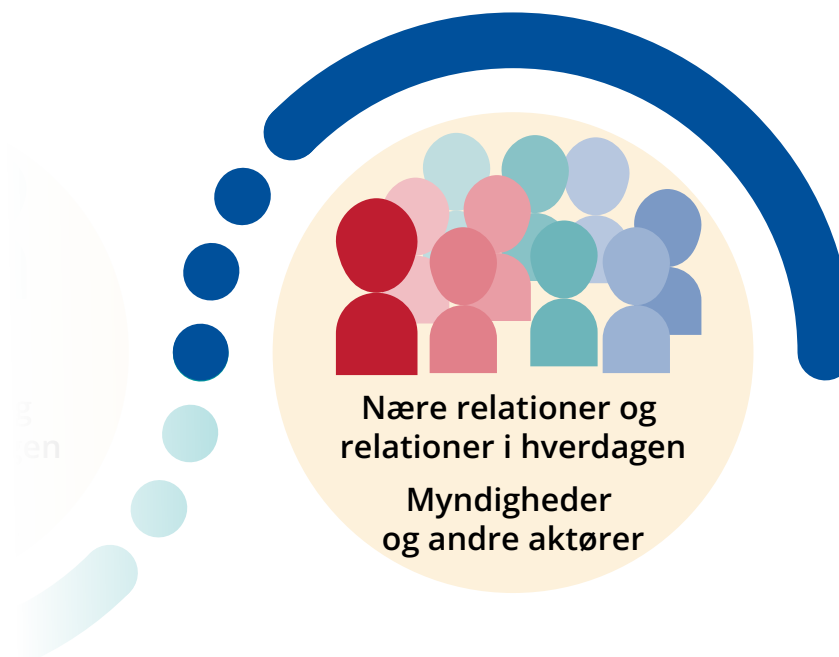
Det kan være vanskeligt for børnene og de unge at skulle åbne op og fortælle om deres oplevelser igen i håndteringsforløbet, der ofte involverer forskellige sagsskridt, rammer og fagpersoner, som barnet eller den unge ikke kender. For at få indblik i børnenes og de unges oplevelser, bekymringer og behov er det derfor vigtigt, at fagpersonerne har viden om, hvordan de kan støtte børnene og de unge i deres forløb.

Nye mennesker og rammer

Samtalerne med forskellige fagpersoner har forskellige formål i håndteringsfasen. Børnene og de unge giver udtryk for varierende oplevelser med at forstå og være forberedt på formålet med de forskellige samtaler, hvilket kan få betydning for deres muligheder for og villighed til at indgå i disse samtaler.

Isabella fortæller fx, at hun i forbindelse med et udredningsforløb i et børnehus ikke var klar over, at den medarbejder, hun talte med første gang, blot skulle give en anbefaling til det videre forløb – og altså ikke var den medarbejder, som hun efterfølgende skulle snakke med.

Håndteringsfase

■ *Jeg synes, at det var lidt meningsløst hos [navn på medarbejder]. Jeg følte, at det var ubehageligt, at jeg havde skullet snakke med vedkommende fire gange om alt, hvad der var sket, og det var det første menneske, jeg åbnede op til og sådan noget. Og så skulle hun bare give en anbefaling. Så kunne jeg så ryge videre. (Isabella)*

Oplevelsen og klarheden om processen gav Isabella en oplevelse af meningsløshed, der gjorde, at hun i det videre forløb ikke ønskede at fortælle om sine oplevelser.

Flere af børnene og de unge oplever en modsætning mellem at skulle fortælle om meget personlige ting til nye fagpersoner i uvante rammer. Anya beskriver eksempelvis, at det var angstprovokerende, da hun blev sat i et rum med en person, hun ikke kendte, og skulle fortælle om den psykiske vold, hun blev udsat for.

■ *Jeg tror, jeg har aldrig helt følt, at nogen af de sagsbehandlere eller nogen af de voksne, der har været der til børnesamtaler, har været sådan... altså jeg har jo ikke rigtig stolet på dem. Og det har nok været lidt svært at snakke om, når det var nogle folk, jeg først lige havde mødt. Og så også bare sådan omgivelserne, og så det med, at jeg var ret lille ... altså det har jo bare været mega angstprovokerende, altså nu bliver jeg sat ind i et rum med en eller anden, jeg ikke en gang kender, og så skal jeg til at tale om alt muligt. (Any)*

Flere børn og unge understreger, at det kræver et tillidsfuldt rum, når de skal fortælle om vold og seksuelle overgreb, men kan blive udfordret, når de skal indgå i samtaler med nye fagpersoner og i nye omgivelser.

Fortælle om ubeskrivelige og personlige oplevelser

Ligesom det er tilfældet i erkendelses- og opsporingsfasen, kan det i håndteringsfasen for nogle børn og unge være vanskeligt at beskrive den vold eller de(t) seksuelle overgreb, der har fundet sted, fordi de mangler et sprog for det. En ung kvinde, som har været udsat for seksuelle overgreb, fortæller, hvordan hun havde svært ved at beskrive hændelserne for politiet.

■ *Altså hvordan havde de nogensinde regnet med, at jeg ville kunne sætte mig ind til en afhøring og så fortælle, hvad der var sket, og sådan... altså det kunne jeg jo ikke. Altså det er jo selv svært for mig at sige det i dag. Jeg kan slet ikke sige konkret og sådan – så det kan jeg ikke se, hvordan man kan forvente, at et barn... hvad nytter det overhovedet? (Ung kvinde)*

Ikke blot skal børnene og de unge fortælle om deres nærmest ubeskrivelige oplevelser. De oplever også at blive stillet mange spørgsmål om det samme emne, eller at de skal svare på det samme spørgsmål igen og igen. De gentagne og personlige spørgsmål kan opleves ubehagelige og grænseoverskridende for nogle børn og unge. Kofi oplevede fx en medarbejder på et krisecenter, der stillede de samme personlige spørgsmål igen og igen. Det fik ham til at føle, at medarbejderen ikke respekterede hans grænser.

■ *Det var bare nogle spørgsmål, de var meget... personlige. Og hun stillede de samme spørgsmål måske fem gange... det er, ligesom hun vil have noget ud af mig, som jeg ikke gider at sige. (Kofi)*

Der kan være forskellige årsager til, at børnene og de unge oplever det som ubehageligt eller irriterende, når de bliver spurgt om det samme igen og igen. Derfor er det vigtigt at være opmærksom på, hvordan spørgsmål stilles og tilpasses det enkelte barn eller ung.

Kontrol over fortællingen

I løbet af håndteringsfasen oplever nogle børn og unge at miste kontrollen over deres fortælling. Det sker, fordi de ikke altid ved, hvordan deres fortælling håndteres, og hvem der får hvad at vide om sagen. Flere beskriver det som ubehageligt at få delt private oplysninger, uden de selv er til stede og har kontrol over situationen. Derudover oplever nogle børn og unge, at de ting, som er vigtige for dem, ikke er vigtige for fagpersonerne i forbindelse med håndteringen af sagen.

En pige, der har været udsat for seksuelle overgreb, fortæller, at samtalerne med politiet ofte handlede om forhold, som var vigtige i en efterforskningsammenhæng, men ikke var vigtige for pigen.

■ I forhold til alt det der med grooming og sådan noget. Der fik jeg slet ikke lov rigtigt at fortælle. De var meget interesseret i øh... overgrebene, og så var alt andet egentlig lige meget for dem [...] Når jeg sagde 'men der skete jo det her', så var det sådan 'ej, men tilbage til der, hvor vi kom fra' [...] Han havde jo truet mig med, at hvis jeg ikke gjorde, som han sagde, så tog han hans eget liv. Det synes jeg jo var vigtigt, at de fik at vide. Men det synes de ikke. (Pige)

Pigen oplevede således, at samtalerne primært handlede om detaljerede beskrivelser af overgrebene, mens konteksten for overgrebene ikke virkede vigtig for sagen. Når børnene og de unge ikke får mulighed for at fortælle eller tale om de aspekter af sagen, som er vigtige for dem, kan det betyde, at deres oplevelser og deres perspektiv kun i begrænset omfang bliver belyst. Dermed kan de opleve, at de ikke bliver bekræftet i deres oplevelse og det, som har betydning for dem.

Håndtering i det nære miljø

Volden eller de(t) seksuelle overgreb håndteres ikke kun i relation til myn-

dighederne, men håndteres også i barnets eller den unges nære relationer og nærmiljø, eksempelvis i familien og i skolen. For imens myndighedernes håndtering af forløbet er i gang – og også efter, det er slut – fortsætter barnets eller den unges hverdagsliv med skole, fritidsaktiviteter, venner og familie.

For børnene og de unge er håndteringsfasen derfor (fortsat) forbundet med overvejelser i forhold til, hvem de fortæller deres historie til, og om de taler eller ønsker at tale om det. De børn og unge, der vælger at åbne op omkring deres situation, finder ofte støtte blandt deres familie og venner eller andre voksne i deres nærmiljø, fx lærere og pædagoger. Denne støtte kan være et vigtigt element i forhold til at reducere negative efterdønninger af overgrebet.

Nogle børn og unge vælger også en bevidst strategi om ikke at fortælle om volden og de(t) seksuelle overgreb. Det gælder fx for Olivia, der skiftede skole. Skoleskiftet gav hende en ny mulighed for at kontrollere, hvem der havde kendskab til den vold, som hendes forældre havde udsat hende for.

■ Der er ikke nogen, der ved det, og det er, fordi at jeg gerne selv vil bestemme, hvad jeg siger, og hvordan folk de ligesom vælger at se mig og sådan noget. Fordi at ... den-gang havde jeg ikke rigtig nogen andre muligheder end at fortælle dem [på den gamle skole] om det. Nu har jeg selv mulighed for at vælge, hvem jeg vil sige det til... og ditten og datten. Det er egentlig en magt, jeg gerne vil have tilbage på en eller anden måde, fordi gennem hele min situation har jeg altid følt mig så magtesløs, og som om jeg ikke havde noget, jeg ligesom skulle have sagt. Så altså på den måde føler jeg bare, at jeg ligesom får min power tilbage. (Olivia)

Når det formelle forløb omkring en sag er lukket af myndighederne, så fortsætter barnets eller den unges proces og overvejelser omkring, hvorvidt og til hvem de skal fortælle om volden eller de(t) seksuelle overgreb. Minder og

oplevelser i relation til det, der er sket, kan fortsat præge hverdagen. Nogle kan derfor have behov for støtte, når de skal finde sig til rette i en hverdag, efter at deres sag er både erkendt, opsporet og håndteret.

Fotograf Cathrine Ertmann

Blandt børnene og de unge i denne undersøgelse kan håndteringsfasen involvere en række forskellige fagpersoner fra myndighedsområdet samt andre aktører i en central, herunder børne- og ungerådgivere, politiet, børnehuse samt behandlings-tilbud (fx psykolog). Derudover er andre personer og fagpersoner i barnets hverdagsliv også en vigtig støtte for barnet eller den unge i håndteringsfasen såsom familie og venner samt fagpersoner tilknyttet skolen eller uddannelsesinstitutionen.

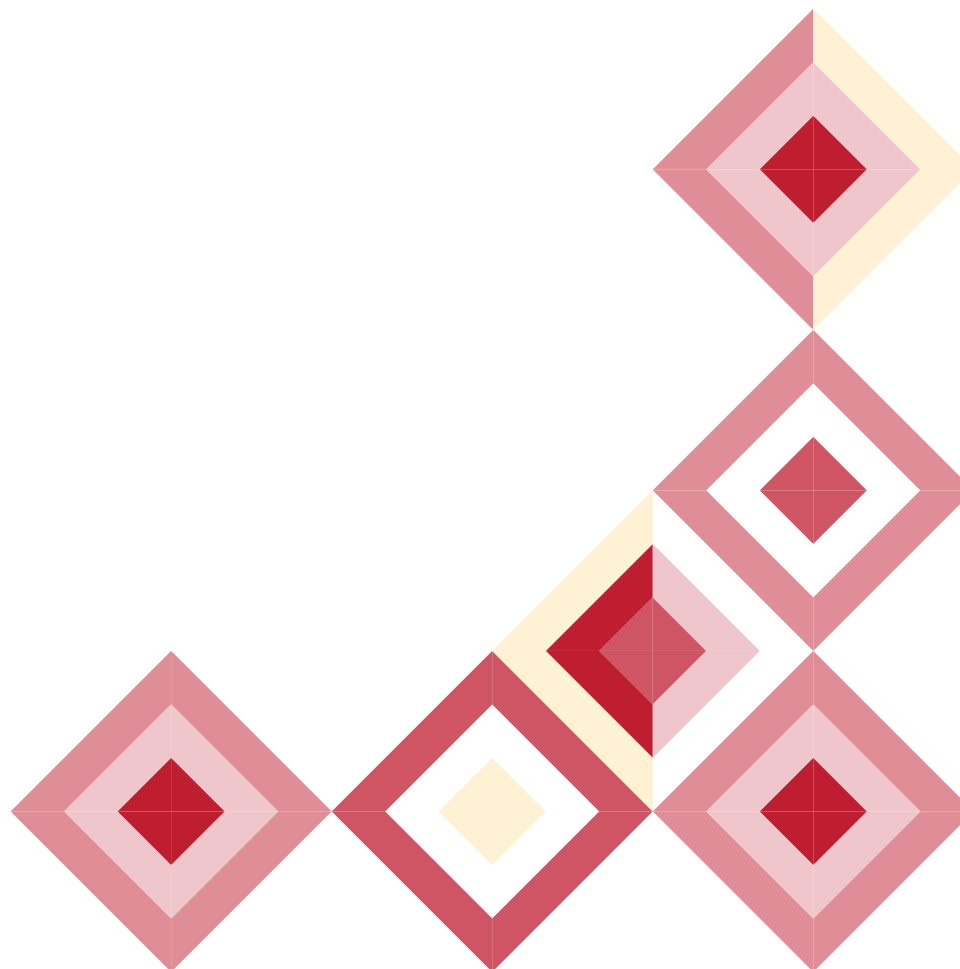
Opsamling

Børnene og de unges erfaringer viser, at det at fortælle om vold og seksuelle overgreb er en vanskelig proces. For omgivelserne er det også vanskeligt at få øje på og forholde sig til det. Selv når omgivelserne kender til børnenes og de unges oplevelser, kan det stadig være svært for både personer i nær relation til barnet eller den unge og fagpersoner at begribe det, barnet eller den unge fortæller, og spørge ind til det.

Erkendelsesfasen er en relationel proces, hvor både barnet eller den unge og omgivelserne gennemgår en proces, hvor de begynder at erkende volden og de(t) seksuelle overgreb, der har fundet – eller stadig finder – sted. Her er det vigtigt, at personer omkring barnet eller den unge støtter dem i at forstå hændelserne og bekræfter dem i deres oplevelser.

Opsporingsfasen handler ofte om børnenes og de unges muligheder for at gøre opmærksom på eller fortælle om deres oplevelser. Her kan reaktioner fra andre spille en afgørende rolle i forhold til at åbne eller lukke dette mulighedsrum. Derfor er det vigtigt, at både de nære relationer og fagpersoner har kendskab til tegn og reaktioner på overgreb. Dertil kommer betydningen af, at der skabes et trygt rum, hvor barnet eller den unge kan dele sine oplevelser i tillidsfulde relationer og fortrolige rammer.

Håndteringsfasen involverer ofte, at børnene og de unge skal fortælle om deres oplevelser til en række forskellige fagpersoner og i rammer, som de ikke kender. Her er det vigtigt at have fokus på at skabe et tillidsfuldt rum og være opmærksom på, hvordan barnet eller den unge inddrages, så vedkommende får mulighed for at give udtryk for sine synspunkter og få indflydelse på forløbet.

Ti opmærksomhedspunkter i samtaler med børn og unge om vold og seksuelle overgreb

Børn og unges oplevelser med vold og seksuelle overgreb er individuelle, men der kan spores en række fællestræk i deres fortællinger. Nedenstående ti råd bygger på børnenes og de unges råd til og erfaringer med, hvordan fagpersoner og rammerne bedst muligt kan understøtte samtaler om vold og seksuelle overgreb.

Den gode dialogpartner

1. Vær opmærksom på tegn og reaktioner og spørg ind

Børn og unge kan give udtryk for overgreb på forskellig vis, herunder non-verbalt og verbalt, ubevidst og bevidst. Vær opmærksom på tegn og reaktioner og spørg ind og stil spørgsmål, der kan hjælpe med at sætte ord på deres oplevelser.

2. Giv tid til fortællingen og følg op

At fortælle om overgreb er en proces. Det er vigtigt at give barnet eller den unge tid til at åbne op i sit eget tempo, følge op på det, barnet eller den unge fortæller (eller ikke fortæller), og vise, at man har god tid til samtalen.

3. Vær lyttende og bekræftende

Lyt til barnets eller den unges fortælling med åbenhed og sensitivitet, da det kan bidrage til at afdække barnets eller den unges perspektiv. Det også vigtigt at bekræfte børn og unge i deres oplevelser, for de kan være i tvivl om det, der er sket.

4. Vær opmærksom på barnets eller den unges bekymringer

Det er vigtigt at spørge ind til barnets eller den unges bekymringer for åbent at kunne adressere disse. Adresseringen kan være med til at skabe rum for, at barnet eller den unge kan dele sine oplevelser.

5. Gå fra generelle til specifikke spørgsmål

Generelle og specifikke spørgsmål kan understøtte samtalen på forskellige tidspunkter i børns og unges forløb med at fortælle. Generelle spørgsmål, der udviser en nysgerrighed på stemninger i hjemmet og følelser relateret til forskellige personer, kan bidrage til at åbne samtalen i starten af forløbet. De speci-

fikke spørgsmål, der går på konkrete hændelser, kan bidrage til at bekræfte børnene og de unge i deres oplevelser.

6. Giv barnet eller den unge kontrol over fortællingen

Det er vigtigt, at børn og unge kan kontrollere, hvor meget de fortæller og til hvem. Skab plads i samtalen til, at barnet eller den unge kan fortælle om det, vedkommende synes er vigtigt, så vedkommende føler sig hørt og taget alvorligt.

7. Hav uformelle samtaler, der også handler om andet

Tillidsfulde relationer spiller en central rolle i fortælleprocessen. Her kan uformelle samtaler, hvor barnet eller den unge kan fortælle om andre aspekter af sit liv, bidrage til at udvikle relationen. De uformelle samtaler kan også bidrage til at skabe en samlet og nuanceret fortælling om barnet eller den unge.

De gode rammer

8. Afhold samtaler i fortrolige rammer

De omgivelser, som danner ramme for samtaler om overgreb, skal være fortrolige og signalere tryghed. Det handler både om den kontekst, hvori barnet eller den unge inviteres til samtale, og om de fysiske rammer for selve samtalen. Derudover kan rammerne også understøttes ved at udvise ro og være opmærksom på egne reaktioner.

9. Vær transparent om vidensdeling

Børnene og de unge opfatter og behandler viden om overgreb som privat og fortrolig information, og de er ofte varsomme med at dele deres oplevelser. Derfor er det vigtigt at skabe transparens om, hvilke informationer der bliver videregivet til hvem og hvordan.

10. Forklar roller, opgaver og det videre forløb

Afdæk og afstem de forventninger, som børnene og de unge har til processen. Derudover er det vigtigt at støtte dem i at forstå processen, fx i forhold til, hvem de skal tale med og hvorfor, samt hvilken rolle de forskellige fagpersoner spiller i det samlede forløb.

Børn og unges erfaringer med at fortælle om vold og seksuelle overgreb
Hovedresultater fra en kvalitativ undersøgelse

© VIVE 2024

Tekst og redaktion: Sofie Henze-Pedersen, Michella Ida Mikuta og Thilde
Baden Rasmussen

Layout: Hanne Bang Christensen

Finansiering: Den nationale videns- og specialrådgivningsorganisation
(VISO) under Social- og Boligstyrelsen

E-ISBN: 978-87-7582-334-5

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.
Alle citater i videnshæftet er anonymiseret.

Videnshæftet er blevet til på baggrund af rapporten Børn og unges er-
faringer med at fortælle om vold og seksuelle overgreb – En kvalitativ
undersøgelse. Rapporten kan downloades fra www.vive.dk

VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd
Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K.

The logo for VIVE, consisting of the letters V, I, V, and E in a bold, red, sans-serif font. The letters are slightly spaced out and have a modern, clean appearance.